

L-Istorja tal-Parrocca tal-Gzira

Joe Ian Attard

Għeżejż Soċi u ġuti Gzirjani.

Kif inthom? Nispera li l-pinna tiegħi issilbkom tajba. Kullhadd jipprepara ghall-festa. Sinjal tajjeb ghax il-festa taqqghad lill-Parrocca kollha. Bhas-soltu miegħi sejrin immorru lura fiz-zmien u biex niskopru ftit l-istorja tal-Parroċċa tagħna.

Din is-sena qiegħdin infakkru tlett anniversarji għezież għalina. Din is-sena jaħbat il-110 snin ta' l-ordinazzjoni sacerdotali ta' Dun Anton Manche (1869-1935) missier il-Parroċċa tal-Gzira. Dun Anton ordna saċerdot fl-1893. Tifkira oħra hija it-80 sena mill-ordinazzjoni sacerdotali ta' Dun Pawl Galea (1899-1970) li għamel il-“prima messsa” fil-Kattidral tal-Belt Algeri “Notre Dame D’Afrique” fl-1923. Izda l-aqwa tifkira ta’ valur kbir għalina hu d-90 sena meta nhar is-7 ta' Lulju 1913 l-Isqof ET Pietro Pace (1889-1914) ħatar il-kappella “tal-Gebla” bħala viċċi parroċċa. Dan kien l-ewwel pass għall-awtonomija pastorali, grazzi għal Dun Anton meta irċieva d-digriet tal-Kurja Arciveskovili u kellu biex jifrah bħalma ferħu missierijietna 90 sena ilu.

Din is-sena sejrin naraw il-Parrokat tal-mikbi iż-żda qatt mindsi Dun Karlu Manche (1905-1950). U min qatt ma sema fuqu lil Dun Carlo? Meta niltaqa man-nies barra l-parroċċa, insieb xi wħud li jkemmxu xuftejhom meta nlissen li jien Gzirjan, u hawn tingħafas qalbi għax jien iben din il-Parroċċa. Pero daqstant inhossni kburi meta nżur il-knejjes sbieħ Maltin u Għawdex u naqbad xi parlata fuq l-opri fil-knejjes tagħna ma xi membru tal-klur (qassis), malli nghidlu li jien Gzirjan malajr jsemmilek lil Dun Karlu. Kemm il-darba smajt qassisin u patrijiet jghidulu b'accen “Dak kien qassis!”. Din hija xhieda čara kemm Dun

CHARLIE
Auto Mechanic
Service & Repairs

42 Luqa Briffa street
Gzira

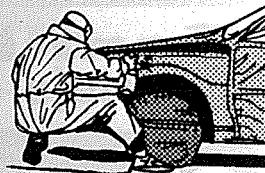
FAX/TEL: 21 339710

Doubles
Stationery
*for Stationery, Photocopying, Sweets
Gifts, Toys, Postcards, Printing of
invitations for various occasions,*
*Magazines, Books,
Examination Past Papers.
Office Stationery,*
**Deliveries of Local and
foreign Newspaper**
*The name is DOUBLES
come and see for yourselves*
245 Upper St. Albert Street, Gzira
(opposite Stella Maris Collage Chapel)
Tel: 21 323945
We also do binding & Laminations

CALIGARI
SPRAY PAINTING
GARAGE

We specialize in 2K & Metallic Paints
Latest Technology
Low Bake Booth
Computerised Spray/Paint
Mixing Room

DE LA SALLE
AVENUE,
GZIRA - GZR 05
Tel: 2133 3879
Mob: 99426198

Karlu ġħalla impatt qawwi mbud biss mall-Parruċčani tiegħu, iżda huwa xempju ħaj ta' Saċerdozzju ideali. Min ken Dun Karlu Manche? Dan il-qassis eroj tal-kleru Malti twieled il-Belt Valletta minn Dr Carlo Manche u Josephine imwielda Falzon fl-1905. Il-Familja Manche kienet familja ta' nies kolti u professjonisti. Mhux bl-għerf biss kienu mżejna, izda kienu wkoll razza ta' nies religjuži u sodi fil-fidi tagħhom. Zgur li l-vokazzjoni saċerdotali taċ-ċkejken Karlu għanda merti kbar lill-genituri tiegħu li miċ-ċokon rabbew lill-Karlu u l-ħutu f'ambjent kulturali u religjuz profound. Karlu kien student bravissmu, xieħda ta' dan huma l-kwalifikati li kellu, fosthom Dottorat fit-Teologija u l-PHD fi zmien meta l-illiterismu (nies bla skola) kien qawwi f-pajjiżna. Dun Karlu ordna saċerdot f'Settembru 1928 minn idejn l-isqof Benedittin Don Mauro Caruana (1915-1943) meta kellu biss 23 sena. Dan il-Qassis novell malajr intgħazel biex jkun vici parroku ta' Dun Anton Manche l-ewwel kappillan tal-Gzira. Fit-tletinijiet et il-Gżira bdiet tizvillupa b'ritmu mgħaggel ġafna. Żgur li Dun Anton kellu vici stupend f'ghalqa ġidida ta' tant ħidma pastorali b'risq ir-residenti tal-Gżira. Iz-zelu ta dan il-Qassis zagħzugħi malajr gibed l-ammirazzjoni tal-Ġerarkija Ekklesjastika, tant li meta fid-19 ta' Frar 1935 miet Dun Anton Manche, l-ġħażla ta suċċessur kienet wahda ovvja. L-isqof Mauro Caruana ġatar lill-Dun Karlu Manche bħala t-tieni kappillan tal-Gżira. Dun Karlu ha l-pussess tal-Parrocċa tagħna nhar it-12 ta' Marzu 1935 f'eta zagħzugħha ta 30 sena. Il-Bini tal-Knisja kien kwazi lest, izda l-ispejjes tal-kostruzzjoni tat-Tempju baqaw jkarkru sa l-ahħar. Sodisfazzjoni fil-bidu tal-parrokka tiegħu kien il-ftuħ tal-knisja l-ġidida f'Dicembru 1935. Dan huwa t-tempju li għadna ngawdu sallum. Dun Karlu kellu kuraġġ kbir li jmur hu jfit-tex in-nagħha l-mitlufa. Fuq hekk Dun Karlu kien jissogra saħansitra ħajtu stess. Min kien jaqla flusu bil-ħażen u l-istrfruttament tan-nisa għaż-żina, kien jara theddida kbira fil-preżenża tal-kappillan fil-hwienet tax-xorb. Kien ta spiss jkun mhedded, izda hadd ma seta jwaqqaf dan is-sacerdot zelanti, għatxan għas-salvazzjoni tal-Erwieħ fdati f'idejh. Dun Karlu

et il-Gżira bdiet tizvillupa b'ritmu mgħaggel ġafna. Żgur li Dun Anton kellu vici stupend f'ghalqa ġidida ta' tant ħidma pastorali b'risq ir-residenti tal-Gżira. Iz-zelu ta dan il-Qassis zagħzugħi malajr gibed l-ammirazzjoni tal-Ġerarkija Ekklesjastika, tant li meta fid-19 ta' Frar 1935 miet Dun Anton Manche, l-ġħażla ta suċċessur kienet wahda ovvja. L-isqof Mauro Caruana ġatar lill-Dun Karlu Manche bħala t-tieni kappillan tal-Gżira. Dun Karlu ha l-pussess tal-Parrocċa tagħna nhar it-12 ta' Marzu 1935 f'eta zagħzugħha ta 30 sena. Il-Bini tal-Knisja kien kwazi lest, izda l-ispejjes tal-kostruzzjoni tat-Tempju baqaw jkarkru sa l-ahħar. Sodisfazzjoni fil-bidu tal-parrokka tiegħu kien il-ftuħ tal-knisja l-ġidida f'Dicembru 1935. Dan huwa t-tempju li għadna ngawdu sallum. Dun Karlu kellu kuraġġ kbir li jmur hu jfit-tex in-nagħha l-mitlufa. Fuq hekk Dun Karlu kien jissogra saħansitra ħajtu stess. Min kien jaqla flusu bil-ħażen u l-istrfruttament tan-nisa għaż-żina, kien jara theddida kbira fil-preżenża tal-kappillan fil-hwienet tax-xorb. Kien ta spiss jkun mhedded, izda hadd ma seta jwaqqaf dan is-sacerdot zelanti, għatxan għas-salvazzjoni tal-Erwieħ fdati f'idejh. Dun Karlu

MORNING FRESH

Superior quality sliced white Bread

DAVID FARRUGIA
Mob: 9945 8460

L-Isqof Mauro Caruana

lill-midneb qatt ma čanfru , iżda għadru u f'isem Kristu kien jurih it-triq għall-konverzjoni. Lil dawn l-imsejkna Dun Karlu offirlhom support morali, soċjali u finanzjarju wkoll. Hawn dan ir-ragħaj per eċċelenza fehem li biex jaqdi dmiru, ried jinsa l-privileġgi tas-saċerdozzju, ried jinsa wkoll dak li kellu. Il-ħidma pastorali gieghlet lil dan il-qassis li jipprattika (jewettaq) il-vangelu b'mod radikali. Dun Karlu mis-sinjorija ta' familtu spicċa biex għex ta' fqir. Huwa magħruf li sa s-sodda tiegħu qassam biex ma jarax lil għajru jbat.

Dun Karlu minbarra sacerdot ideali, ma kienx magħluq fih innifsu bl-iskrupli, izda kien bniedem li emmen fis-shiħ fl-ekumenizmu. Kellu ħafna suldati u baħrin Inglizi ħbieb tiegħu u magħhom kien jitkellem fi spiritu ta' djalogu u mhux konfrontazzjoni. Dun Karlu kien sacerdot b'mohħ miftuħ li ngħaraf aktar minn ħadd iehor is-sinjali taz-zmienijiet li għex fih hu. Dun Karlu minbarra sacerdot perfett kien wkoll lingwista u musicista prim. Hu magħruf li kien jdoqq bi precizjoni l-obue, l-vjolin u l-kitarra. B'rieħet hekk l-ewwel armonju inxtara fi żmienu għat-tempju l-għid tagħna. L-interess tiegħu fl-arti mužikali wassal lill-Dun Karlu jwaqqaf l-għaqda Muzikali Mount Carmel f'Mejju

tal-1948. Kien hu li ġejja l-abbozz ta' l-ewwel statut tal-Banda u kien god-dar Kanonika (Dar tal-Kappillan) li ilitqa l-ewwel kumitat presedut mill-mikbi Sur Meme Scicluna (1887-1952) tal-Ground. Illum 55 sena wara għandna biex ngħidu grazzi lis-sur Meme u l-Dun Carlo Manche li sa mit-twaqqif tagħha għada sallum l-Banda Mount Carmel tferrahna fil-Festi Esterni. Mela rajna kemm Dun Karlu kien qassis eroj u kif verament "għex u priedka l-Vangelu ta' Kristu". Mhux ta' b'xejn il-qassisin jħarsu lejh bħal eżempju ħaj ta' sacerdozju ideali. Żgur li l-pinna fqajra tiegħi ma tistax tagħti l-għieħ mistħoqq lil dan il-kappillan ezemplari li gholla isem Beltna fuq l-ghola pedestal. Grazzi Dun Karlu!

Issa nigu għall-knisja parrokjali li Dun Karlu kelli l-piz li jlesti u jħallas xi djun li kien fadal. Issa Dun Karlu kelli bicca xogħol iebsa biex jibda jgħammar it-Tempju l-għid li tles-ta f'Dicembru 1935. Il-Knisja l-ġidida li Dun Carlo wieret kienet għerja minn kollo. L-anqas l-lessenzjal għall-Liturgija ma kien hemm. Art biċ-ċangatura tal-franka, artal Maggur provizorju, bibien tal-għad biss kienu lesti, siggijiet tas-soda, hekk kienet il-knisja tagħna wara l-1935! Irridu niftakkru li fis-snin 1922-1935 il-fond parrokajali intuża għall-bini tal-knisja l-ġidida. Żgur li ma kienx hemm flus biex jsiru l-opri essenżjali għall-liturgija. Għal darb'oħra l-Gżirjani ta' qabilna daħħlu jdejhom fil-but biex jgħammru t-Tempju l-għid li tant ħabirku biex inbena. Il-Liturgija l-antika kien jintuża l-Pulptu. Dan kien speci ta' gallarija fen kienet issir l-ispjeġa (omelija tal-vangelu). Hafna mill-knejjes Maltin għadhom f'posthom u ħafna minnhom huma opri ta valur kbir. Ma kienetx għaddiet sena mill-ftuħ tal-knisja tagħna meta fil-Parroċċa qrib tagħna Sultana tal-Qalb Imqaddsa ta' Gesu (Sacro Cuor) sar pulptu għid u artistiku maħdum mill-artist karpentier Slimis Alfredo Zarb. Għal din l-opra mer-aviljuža kien ħadem ħafna Fra Innocenz Abram li kien gwardajan tal-kunvent tas-Sliema. Kien qam is-somma sabiħa ta' LM450 somma għolja għall dak iz-żmien u kienet thallset min Nutar Giovanni Gabarettta. Dan il-Pulptu artistiku gie inawġurat nhar Sant Antnin ta' Padova fit-13 ta' Gunju 1936. Bl-intervent ta' Dun Karlu u l-generosita tal-Patrijiet Frangiskani, il-Pulptu l-qadim gie mgħot b'xejn jew bi ftit flus lill-Parroċċa tagħna. Dan il-Pulptu ma kienx ikraħ u kelli s-sbuhija tiegħu. Peress li dan tneħħha biex tieħdu idea kif

kien, aslu wasla sal-Katridral tal-Imdina u araw il-Pulptu t'hemm. Għallkemm mhux identiku, pero jtikhom idea cara kif kien. Il-Pulptu li gie mgħotxi mill-Patrijiet kien inħad dem fl-1881 kien thallas min Pietro Zammit flimkien mal-Bankun tas-Sagristija tas-Sacro Cour għas-somma ta' Lm16.40c0m. Inkreddibli hux għal-prezzijiet ta' llum. Il-Bankun tas-Sagristija tas-Sacro Cuor tfarrak nhar 1 ta' April 1942 meta intlaqtu il-knisja kif wkoll il-Kunvent Frangiskan Sliemis. F'dan il-perjodu bdew ijsiru l-Kawadri għall-Knisja. Il-Pittur Bormliz Gianni Vella (18 -1977) pitter il-Kwadru titulari li fih ix-xbieha tal-Madonna tal-Karmnu fil-Glorja. Il-kwadri lateral (tal-għad) jru l-l-Madonna fl-aqwa dommi tal-fidi li nhaddnu, jigifieri l-Immakulat Koncepiment u tlugħi Glorjuż lejn is-sema bir-ruh u l-Gisem kif iddiċċaraw il-Papiet Beatu Piju IX nhar 8 ta' Dicembru 1854 u Piju XII nhar 1 ta' Novembru 1950. Issa ha nduru daqxejn mal-kwadri li nsibu fl-ali lateral tal-Knisja tagħna. Fuq ix-xellug ahna u dieħlin insibu kwadru ta' San Guzepp mpitter mill-pittur Guze Duca. San Ĝużepp huwa l-Padrun Universali tal-Knisja u l-missier putattiv tal-Feddej għal hekk ma setax ma jkolnix kwadru tar-Raġel Kastissmu ta' Marija. Insibu issa kwadru ta' Sant Antnin ta' Padova (1195-1231) t-tawmatu Portugis Frangiskajn li għex Padova. Huwa qaddis popolarissimu fil-knisja Kattolika. Pero nirrimarka li ta min jikkonsidra l-fatt li l-kappella tal-Forti Manoel li nbni fl-1726 hija iddedikata lil Sant Antnin. Ma ninsewx li t-triq ewlenija gol-Gzira li tiehdok sal-Forti hija msemija għal Granmastru Portugis Antonio Monoel de Vilhena li kien devotissimu ta' Sant Antnin. It-tielet kwadru naraw lil Arkangler San Mikiel li jfiser min hu bhal Alla?. (Micha El) Dan il-kwadru naraw koppja fidila tal-pittura ta' Guido Reni li tista tgħid kullhadd ikkuppjaha. L-ahħar kwadru fuq in-naha tax-xellug insibu l-qalb ta' Gesu' impitter mill-Pittur Guido Cali li kien qarib tal-pittur celebri Ĝużeppi Cali. Kienet is-soru Franciza Santa Marija Alacoque 1647-1690 li kellha rivelazzjoni mistika minn Gesu' li deher lis-soru b'qalbu tnixxi d-demm simbolu tal-imħabba li għandu għalina l-bnedmin. Dun Karlu kien devot tal-Qalb ta' Gesu u kien hu li waqqaf l-uniku Fratellanza li għandna fil-Parrocca tas-Santissmu Sagament. Dun Karlu kien beda l-kwaranturi tal-Qalb ta' Gesu' u habbrek kemm fela biex il-Festa tal-Qalb Mqaddsa ta' Gesu' tigi icċelebrata bl-akbar pompa fil-Parroċċa tagħna. Quddiem dan il-kwadru kien hemm artal xi darba, għax fl-1975 tneħħiet il-mensola, biex bl-ispażju mirbu tqiegħed orgni elektroniku li dam sal-1996 meta floku tqiegħed il-console (tastiera) tal-orgni l-għid fi żmien il-parrokat ta' Dun Victor Scicluna (1995-2001).

Ngħaddu għan-naha l-oħra tat-Tempju u nibdew bl-ewwel kwadru li huwa ta' Santa Teresa ta' Lisieu jew iz-zgħira (1873-1897). Din kienet soru karmelitana skalza li għexet f'umilta shiħa il-fidi tagħha, mietet zgħira ta' 24 sena fl-1 ta' Ottubru 1897. Il-Kwadru li jmiss nsibu lill-San Gorg Martri. Kif sab ruhu San Gorg fil-Knisja tagħna? Min jaf? Żewġ punti li jqarr-buna lejn il-verita storikament meta, la l-Gżira u lanqas il-Gżira Manoel ma kienek svillupati, hemm xhieda dokumentata li fuq Manoel Island kien hemm Kappella iddedikata lil San Gorg Megalomartir. Fatt ieħor hu li fost l-ewlenin residenti fil-Gżira kien bosta Qriema li magħhom gabu l-qima lejn il-Parun ta' Belthom. Forsi għal din ir-raguni għandna triq gewwa l-Gżira imsemmija għal dan il-qaddis. Għandna wkoll nicca bi statwa ta' San Gorg, li hija kopja fidila fil-minajtura (cokon) tal-vara titolari ta' Hal Qormi. Xogħol l-iskultur Qormi Pietro Felici. Min kien San Gorg? Li nafu li kien tribu fl-Armata Rumana u sofra l-eħrejx martirju mill-Imperatur Dioklezjanu nhar it-23 ta' April 303 AD. Din is-sena jaħbat 1-1700 sena mill-mewt tiegħu. Il-kwadru li jmiss huwa iddedikat lil San Gwann Battista De La Salle (1651-1719) Dan hu l-qaddis fundatur tal-Freres (ahwa). Dan il-Qaddis għex hajtu biex jeduka it-tfal u z-zagħzagħ. Fetah diversi skejjel fi Franzia għal dan il-ġhan. Kien kan-nonizzat mill-Papa Ljun XIII (18-1903) fl-1900. Fl-1903 il-Freres gew Malta u fethu l-ewwel skola gewwa Bormla, 96 Triq Matty Grima. Fl-1937 il-Freres bnew żewg kulleggi wieħed

fil-limiti “tal-Hawli” li ssemma ghall-Fundatur De La Salle College u l-ieħor fil-Parrocca tagħna li ha l-isem Stella Maris College. Ha l-isem Stella Maris għal fatt li qabel ma gew fostna il-Brothers kellhom skola ġewwa tas-Sliema fil-parroċċa ta’ Stella Maris li gustament ha l-isem tal-Parroċċa Sliemiza. L-ahħar kwadru hu dak tan-Nawfragju ta’ San Pawl fejn naraw kopja fidila ta’ parti mill-Abside li kien pitter Attilio Palombi għall-kollegjata ta’ San Pawl. Hawnhekk naraw wkoll l-influenza ta’ xi Beltin Pawlieni fostna. L-artal taħt dan il-kwadru kien għotja privata tal-mibki kappillan Dun Pawl Galea (1899-1970) kif tixhed lapida giet magħtija fl-1964. B’hekk rajna x’għadda fl-ewwel fazi tal-parrokkat ta’ Dun Karlu li ħadna mill-1935 sal 1939 qabel ma beda konfliett ieħor Mondjali 1939-45. Ahjar nieqaf għax diga għbidt fit-tul. Is-sena d-diehla jekk Alla jrid inkomplu fuq il-Parrokat epiku ta’ Dun Carlo Manche.

Qabel nagħlaq nixtieq nagħmel “errata corrigé”. Fil-programm tas-sena 2001 irreferejt għall-familja Testaferrata.

Gibduli l-attenzjoni fuq skorrettezzi, għallhekk l-informazzjoni li se nagħti issa tagħmel taj-jeb li ngieb fil-programm, tal-2001.

L-art kollha tal-Gżira u ta’ Xbiex kien propjeta tal-Familja Tetaferrata li originat mill-Belt ta’ Benevento l-Italja. L-ewwel dixxident ta’ din il-Familja nobbli kien Arfio Capo Di Ferro fl-1479. Il-kunjom insibuh mibdul f’Testaferrata fejn il-bieb ta’ Tifkira ħdejn il-Garage ta’ Musacat insibu miktu li fl-1796 Nikola Butiu ha ġsieb jwessa triq mhux biss għall-użu privat izda għall-użu publiku wkoll. Wieħed għandu x’jifhem li Nikola Butiu forsi kien xi amministratur tal-propjeta tal-Familja Tetaferrata. Nerġa nappella lil min hu koncernat biex dan il-Bieb jew Ark, jinhatt gebla gebla u jinbena f’post fejn it-tifkira tiegħu ma tisfumax fix-xejn.

Nagħlaq biex nirringrazza lill-Kumitat li għandu fiducja fija. Grazzi lillkom għezieq qarrejja. Nispera dak li ktibt jkun mezz biex tapprezzaw l-imghoddi tal-parroċċa tagħna. Nitlob lill-Madonna biex thares il-Parroċċa tagħna bil-Labtu Imqaddes tagħha ħalli nkunu denji niccelebraw festa nisranija u Marjana wkoll. Grazzi kbira tmur għal kull Gżirjan li jgħin kemm fil-knisja u kemm barra. Inselli għal kullhadd speċjalment l-anzjani u l-morda. Nawgura l-festa tajba lill-kulħadd

Viva Marija Fjur tal-Karmelu!